

milyen reményekre jogosíthat ez a néhány „száraz szatíra” — nem tudhatjuk. De az új utak kísérletezése Garai esetében is a szüntelen költői megújulás feltétele. Miről is van itt szó? — A költő választott tárgyának hitványságát oly módon leplezi le, hogy a látszólag elismert tény, megállapítás áttételek nélküli, nyers kritikáját adja. Valódi szarkazmus ez, melynek célpontjába az értelmetlenség, a butaság, „a minden erőt felőrlő semmittevés” kerül. E ferdeségekről mutatnak érzékletes képet a felhasznált abszurd elemek is. („színvakok magyarázzák Gauguin festményeit”; „botfűlű bírálja a madarak énekét” stb.)

Külföldi élményeken, naplószerű önvallomásokon alapulnak a *Vándorút* versei. Közülük azonban csak a *Hol járok én...* világjáró nyugtalanságát és a visszatérés boldogságát sugárzó *Megyek hazá-t* emelhetjük ki. Ami e két vers között van — egy tranzit-városterem nyüzsgése, egy bécsi madárüzlet agyafúrt reklámszövege stb. — úti élmény csupán.

Ennél jóval többet ad a *Dávid könyve*, amit szerzője így jellemez: „huszonegy strófából álló időszerűtlenül mai vers.” — Kissé furcsa ez az „időszerűtlenül” szó! — Mert lehet, hogy a bibliai keret időszerűtlennek látszik, de ez a nagyon régi, nagyon ősi történet lehetőséget teremt Garainak arra, hogy nagyon korszerű egyéni kérdéseit fejezze ki. A mondandó megformálásában a korábban megjelent *Jób könyve* tekinthető előzménynek, bár minden bizonnyal Babits *Jónás könyvé-t* sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Az ősi, az emberiség egyetemes műveltségi kincséből merített történet már Babitsnál is személyes gondolatkör kifejezésére szolgált. Babits Jónása „rühellé” a próféta-ságot, Garai Jóbja egyenesen igényli ezt. S most itt van előttünk Dávid, aki „mindent megtett a harcban, amit tehetett”. „De harci dalra biztattak szüntelen, / S én lantom teszem le, nem fegyveremet.” — így tör ki Dávidból a fájdalom, aki a „teremtett világ diadalát” szeretné énekelni, ha hagynák. — Ez lenne az ő feladata, s nem a harc, s nem a hősi póz. De vajon helyesen cselekszik-e Dávid? A fegyverét kellene inkább letenni lantja helyett? „Minden terhet vállamra hordtatok... — én meg virrasztva lestem, / milyen sorsot vetnek a csillagok / mindnyájunkra fent, a hideg egekben.” Később Dávidnak már nemcsak hősnek, királynak is kell lenni, s lassan az öregség is eljön. „Most is azonos vagyok önmagammal, / koronásan is parittyás kölyök;” „De megropogtatnám vén csontjaim még, / ha Góliát... eljönne!” — Íme az *időszerűen* mai vers. Dávid kálváriájában a költő kétségeire, az elfáradásra, majd az újrakezdés vágyára ismerhetünk.

Az *Írás a falon* nem jelent csalódást az eddigi életmű ismerőinek. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1969.*)

OLASZ SÁNDOR

HORGAS BÉLA: SÉTALOVAGLÁS

Az eszmélet idejének vallja a *Nevetni, sírni*, a *Távolságok*, a *Naptár* s most már a *Sétalovaglás* költője azt a két évet, amely alatt a negyedik kötetbe gyűjtött versek születtek. A találó meghatározás arra is utal, hogy Horgas mennyire tudatosan éli meg mindazt, ami látomásait mozgatja, mennyivel tudatosabban, mint első két kötetének születésekor, amikor a világ a meghatározhatatlan kapcsolatok túlbonyolított szövedékévé vált verseiben, s amikor ezt a felnőtt tudatosságot valamiféle merev modorosság helyettesítette. Arra eszmélt rá tehát elsősorban, hogy — képletesen szólva — Csontváry látomás-fái is a realitásokban gyökereznek, hogy a legszuverénabb költői látomás-világnak is valamiféle rendszert kell sugallnia: hogy tehát nem a valóság bonyolult, hanem hozzáfűződő képzeateink.

Az eszmélet ideje volt ez azért is, mert Horgas Béla ezt a tisztulást formailag

azzal tette vitathatatlaná, hogy verseinek szerkezetét is logikusabbá illesztette, megszabadította ritmusukat a bántó döccenésektől, s ezáltal végleg a képekbe rejtett tartalomra ruházta át azt a szerepet, hogy kifejezze a disszonanciákat. Mert bármennyire is kapcsolódjék a költészet a zenéhez, a modern világ iszonyatait kikiabáló hangzavart nem lehet a nyelv zenéjének összekavarásával behelyettesíteni, a vers csikorgása magát a verset öli meg. A *Sétalovaglás* verseinek sodrára van, az csupán a különbség köztük, hogy az apróbb verseket rövidebb mondatok gyorsítják fel, a *Ló és a lovas* ciklus prózaversei lassabban, szélesebben hömpölyögnek.

Lélegezni tanult meg Horgas Béla, beszéde természetes emberi, akkor is, ha a világot embertelenségét panaszolja. A bibliai csapásokat profétálva, Hieronymus Bosch poklába-paradicsomába leszállva, József Attila, Vajda Lajos és Bartók Béla ürügyén. De mindig, mindenki, mindenki által most már Horgas Béla szólal meg: megtanulta — az áhított, átkozott pokoljárás révén — a költői lélekvándorlás törvényeit, s ha még néha pózol is, most már inkább az az érzése támad az olvasónak, hogy régi önmagára fintorog csak ezzel.

A legtöbbet, mondva s bevallatlanul, a látomásos festőktől tanulta a költő. „Kísérőnk szeme körkörös kristály, rézkarccá szorítja vértelen ajkát össze, áttekint a mi kételyünkön az ő bizonyossága, könnyű volt, könnyű volt neki, motyogom, hogy el ne sülyedjek előtte, lépkedünk tovább, itt mindenki meztelen, tizenöt férfi furakodik egy feldöntött tojásba, tizenöt nő fekete pettyes aranyhalat bújtat a combja közé, itt minden szimmetrikus, a kőnek helye van, a sás a mocsárban nő, szarvas ugat egy kaktusz-levél csúcsán és a bóbiskoló uhu altestéből emberi végtagok nyúlnak szerteszéjjel.” Ez a *Gyönyörök kertje*. Ez Bosch. De ki ne fedezné fel a kubista szemléletmódot a *Gólem*-ben: „Gólem dereka egyenes, karjai rudakból, combja láb-szára egyenes henger, tönk a lábfeje, tömb a Gólem feje...” És Vajda: „A torony és a tányér között / a szárnyverdesők csontjai átvezetnek.” Gauguin: „Tehura aranyhasa foszforeszkál a sötétben...” Anna Margit: „Csak a ház sarka látszik. / Mögötte hegy és hold; / fügefák, a kacsaringós / teraszok négyszögébe ütvé;”

Ezért érezheti a kötet olvasója jelképesnek, hogy a kötet centrumában ott a *Három arckép*: József Attiláé, a költőé, Vajda Lajosé, a festőé és Bartók Béláé, a muzsikisé. Mintha azt akarná Horgas ezzel is érzékeltetni, hogy az egyetemes művészetben hisz, s hogy a művészet egyetemességének jegyében alkot. Költészetének jellegzetességét éppen az adja, hogy nemcsak költészet, de zene is, kép is. Szobor is.

A kötet címe, persze, megcsalja az embert. Az is, ahogy Horgas ezt a *Sétalovaglás*-t kommentálja azzal, hogy nagyobb teret érzett maga körül, s közben maga is jól tudja, hogy a tér szó nem elég kifejező, mert ebben csupán a távolságot érzékelheti az ember, a mélységet nem. Márpedig ez a *sétalovaglás* már nem poroszkáló tűnődés, hanem zablatépő vágta, s nem mindig a síkon, de mélységekben és csúcson. Horgas mindig a szenvedés alkímistája volt, s ami eddigi köteteiben nem sikerült, most fölmutathatja a megtaláltat. A valódi szenvedés aranyát.

Ezért érzi jogosultnak magát arra is valószínűleg, hogy újjáalkossa gyerekkorát. A *Figurák* című ciklusban azt a sajátos nonszensz-gyerekverset csiszolja tökéletessé, amellyel már a *Naptár*-ban is próbálkozott, s amelynek sajátos humorát oly sokáig nélkülözte költészetünk. A *Rongybaba*, a *Szélorgona*, a *Télvitész*, a *Napkakas* stb. megvalósítják mindazt a lehetőséget, amely eddig is ott rejtőzött ebben a különös versvilágban. S hogy ez a műfajteremtés mennyire egyéni, arra a *Kutyafa* befejező sorait idézhetjük: „Haj kutyafa, kutyafa, / miért vagy te akkora? — / Nem vagyok én akkora, / a nevem se kutyafa, / — ágaimon ugatás, / lombfekete suhanás.”

Érett hang, letisztult valóságlátás jellemzi a *Sétalovaglás*-t, ezt a hibátlan Horgas-könyvet. A létezés öröme, a létezés szenvedését tanítja a költő, aki rádöbent szabadságára, akinek volt ereje ahhoz, hogy kitartson az eredetileg vállalt küldetésben, amelyben — meg kell vallani — előző köteteit olvasva sokszor kételkedtünk, s volt ereje ahhoz is, hogy ehhez a küldetéshez méltóvá tisztítsa költészetét. Izgalmas, szép könyv a *Sétalovaglás*. Valódi intellektuális kaland. (*Magvető Könyvkiadó 1969.*)

VERESS MIKLÓS